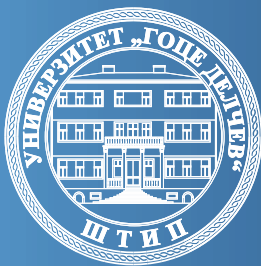
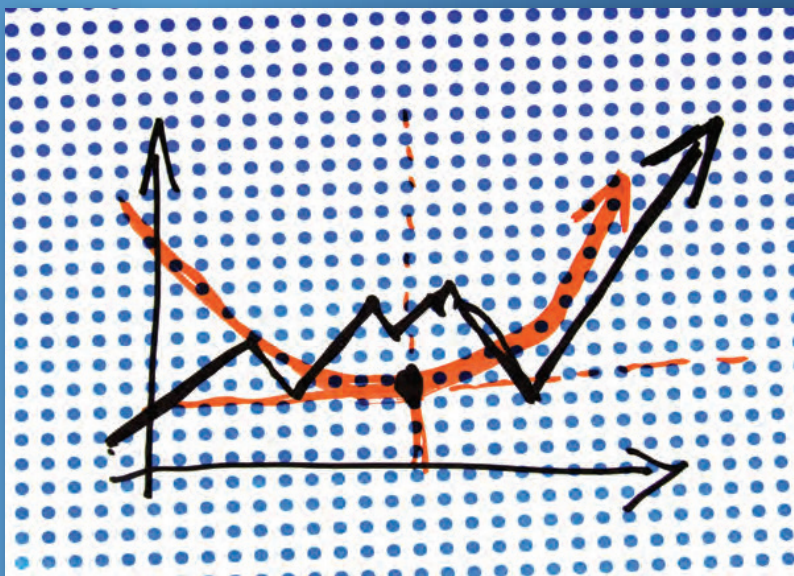

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN 1857-7628

ГОДИШЕН ЗБОРНИК 2014 YEARBOOK

ГОДИНА 6

VOLUME VI

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF ECONOMICS

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN: 1857- 7628

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2014**

YEARBOOK

ГОДИНА 6

VOLUME VI

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF ECONOMICS

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF ECONOMICS**

За издавачот:
Проф. д-р Ристо Фотов

Издавачки совет Editorial board

Проф. д-р Саша Митрев	Prof. Sasa Mitrev, Ph.D
Проф. д-р Лилјана Колева - Гудева	Prof. Liljana Koleva - Gudeva, Ph.D
Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikolovski, Ph.D
Проф. д-р Еленица Софијанова	Prof. Elenica Sofijanovska, Ph.D
м-р Влатко Пачешкоски	Vlatko Paceskoski, M.Sc
д-р Тамара Јованов Марјанова	Tamara Jovanov Marjanovska, Ph.D

Редакциски одбор Editorial staff

Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikolovski, Ph.D
Проф. д-р Ристе Темјановски	Prof. Riste Temjanovski, Ph.D

Главен и одговорен уредник Managing & Editor in chief

Проф. д-р Трајко Мицески Prof. Trajko Miceski, Ph.D

Јазично уредување Language editor

Даница Гавриловска-Атанасовска Danica Gavrilovska-Atanasovska
(македонски јазик) (Macedonian)

Техничко уредување Technical editor

Славе Димитров Slave Dimitrov
Благој Михов Blagoj Mihov

Редакција и администрација Address of editorial office

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип Goce Delcev University
Економски факултет Faculty of Economics
бул „Крсте Мисирков“ бб Krste Misirkov b.b., PO box 201
п.фах 201, 2000 Штип, Македонија 2000 Stip, R of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENT

д-р Трајко Мицески, м-р Наташа Стојовска ХАРИЗМАТИЧНОТО ЛИДЕРСТВО КАКО ИЗВОР НА КОНКУРЕНТСКА ПРЕДНОСТ	7
д-р Тамара Јованов Марјанова, д-р Ристо Фотов, д-р Еленица Софијанова УЛОГАТА НА МАЛИТЕ И СРЕДНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА ВО НАЦИОНАЛНОТО СТОПАНСТВО	17
проф. д-р Ристо Христов, проф.д-р Ристе Темјановски, Јелена Горгев Е-ОДЛУКИ - МОБИЛЕН ИНФОРМАЦИСКИ СИСТЕМ ЗА ПОДДРШКА НА ПРОЦЕСОТ НА ОДЛУЧУВАЊЕ	27
доц. д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска, Ивана Динева ИЗВЕШТАЈ ЗА ФИНАНСИСКАТА СОСТОЈБА – ПОДГОТОВКА И АНАЛИЗА	37
д-р Круме Николоски КАКО ДО КВАЛИТЕТНА ЕКОНОМСКА ПРОЦЕНКА?	47
д-р. Еленица Софијанова, д-р. Тамара Јованов Марјанова, д-р. Дарко Андроников, д-р. Ацо Јаневски АНАЛИЗА НА КОМУНИКАЦИСКИОТ ПРОЦЕС ВО ДОМАШНИТЕ МСП	57
д-р Љупчо Давчев, д-р Ристо Фотов, д-р Тамара Јованов Марјанова БИЗНИС ИНТЕЛИГЕНЦИЈА - ИСТОРИСКИ РАЗВОЈ И ПЕРСПЕКТИВИ	65
д-р Стеван Габер, д-р Илија Груевски, м-р Василка Габер ТЕОРИИ ЗА БУЏЕТСКА РАМНОТЕЖА	77
д-р Тамара Јованов Марјанова, д-р Ристо Фотов, д-р Љупчо Давчев ЗНАЧЕЊЕ И ПРИМЕНА НА ПАЗАРНА ОРИЕНТАЦИЈА ВО РАБОТЕЊЕТО НА МСП	87

м-р Влатко Пачешкоски, д-р Емилија Митева-Кацарски НЕРАМНОМЕРНАТА РАСПРЕДЕЛБА НА ДОХОДОТ ВО ЕРА НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА	99
м-р Наташа Стојовска, д-р Круме Николоски, д-р Трајко Мицески КОРЕЛАТИВНА ЗАВИСНОСТ НА НАТАЛИТЕТОТ И СКЛУЧЕНИТЕ БРАКОВИ ВО МАКЕДОНИЈА	109
д-р Емилија Митева-Кацарски, м-р Влатко Пачешкоски ПОСЛЕДИЦИТЕ ОД МУЛТИЛАТЕРАЛНИТЕ ТРГОВСКИ ДОГОВОРИ ВО РАМКИТЕ НА СТО ЗА ЗЕМЈИТЕ ВО РАЗВОЈ	117
м-р Наташа Стојовска, д-р Трајко Мицески КОРЕЛАТИВНА ЗАВИСНОСТ МЕЃУ БДП ПО ЖИТЕЛ И НАТАЛИТЕТОТ ВО МАКЕДОНИЈА	125
д-р Стеван Габер, м-р Василка Габер, д-р Илија Груевски РЕЛЕВАНТНОСТА НА ФИСКАЛНИТЕ СТИМУЛАЦИИ THE RELEVANCE OF FISCAL STIMULATIONS	133

ИЗВЕШТАЈ ЗА ФИНАНСИСКАТА СОСТОЈБА – ПОДГОТОВКА И АНАЛИЗА

доц. д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска¹, Ивана Динева²

Краток извадок

Во финансиското сметководство, билансот на состојба или како што сè почесто се среќава – извештајот за финансиска состојба претставува преглед на сите средства, обврски и капитал на една компанија. Тој претставува слика за финансиската состојба на компанијата во еден момент. За разлика од извештајот за финансиска состојба, извештајот за финансискиот успех претставува периодичен финансиски извештај, кој го прикажува остварениот финансиски резултат на компанијата, за еден пресметковен период, најчесто една година. Само заедно, како целина, сите финансиски извештаи даваат целосна слика за работењето на една компанија. Ниту еден финансиски извештај не е поважен од останатите.

Стандардниот извештај за финансиска состојба содржи три сегменти: средства, обврски и сопственички капитал. Секоја од овие категории се состои од бројни сметководствени ставки, преку кои се евидентираат различните видови на средства, обврски и капитал кои ги поседува компанијата.

Сочинувањето на извештајот за финансиска состојба се заснова на основниот принцип на билансна рамнотежа, што значи дека вредноста на вкупните средства мора да бидат еднакви на вкупните обврски на компанијата. Содржината на одделните ставки во извештајот за финансиска состојба се разликува кај различните компании и индустрии, па така не постои шаблон кој прецизно би се почитувал од страна на различните видови на бизниси. Секој извештај за финансиска состојба го одразува карактерот на дејноста, големината и комплексноста на работење на компанијата за која се однесува.

1. Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Економски факултет, ул. „Крсте Мисирков“ бб, 201 Штип, Р.Македонија, olivera.trajkovska@ugd.edu.mk

2. Студент на постдипломски студии, насока Финансиско известување и ревизија, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, dineva_mk@yahoo.com

Клучни зборови: *извештај, состојба, средства, обврски, капитал, анализа.*

Asist. Prof. Olivera Gjorgieva-Trajkovska, Master student Ivana Dineva

Abstract

In financial accounting, a balance sheet also called the statement of financial condition, is a summary of a company's assets, liabilities, and owners equity. A balance sheet is often described as a "snapshot of a company's financial condition". The income statement, in contrast, shows the company's revenues and profits over a certain period. One statement is not better than the other; together they present a complete picture of a company's finances.

A standard company balance sheet has three segments: assets, liabilities and ownership equity. Each of the three segments of the balance sheet has many accounts within it, documenting the value of each one. Accounts such as cash, inventory, and property are on the asset side of the balance sheet, and accounts such as accounts payable and long-term debt fall on the liability side.

Balance sheets are usually presented with assets in one section and liabilities and net worth in the other section with the two sections "balancing". Accounts on a balance sheet differ by company and by industry, as there is no set template that accurately accommodates the differences between different types of businesses.

Key words: *balance sheet, assets, liabilities, capital, statement, analyze, indicators.*

Вовед

Во суштина билансот на состојба или извештајот за финансиската состојба претставува документ врз основа на кој може да се согледа материјално-финансиската состојба, односно кондицијата на субјектот.³ Извештајот за финансиската состојба претставува систематичен приказ на состојбата на средствата и на изворите на определен ден. Тој ден, обично, е последниот ден од годината, но може да биде: последниот ден од првото полугодие, последниот ден од одделните квартали или месеци, или кој било ден од годината.

Во билансот на состојбата се разликуваат два дела: во првиот дел –активата се искажуваат средствата на претпријатието систематизирани според нивната намена и според степенот на ликвидноста, а во вториот дел

3. Д-р Гордана Витанова: „Основи на сметководство“, стр.263

– пасивата се прикажуваат изворите на средствата според нивното потекло (обврски или сопствени) и според рочноста (должината на времето во кое тие би можеле да се користат – краткорочни, долгорочни или трајни).

Математичката еднаквост на вкупната актива и вкупната пасива (средствата = капиталот + обврските) се нарекува билансна рамнотежа, а таа претставува една од квантитативните одлики на билансот. И во обичниот говор се среќава изразот „да се избалансира“, што значи нешто да се урамнотежи. Билансната рамнотежа е еден вид сметководствена аксиома, бидејќи таа секојпат постои, а евантуалното несовапаѓање на средствата и изворите на средствата е знак дека билансот е неточен, бидејќи некаде е направена сметководствена грешка, поради што таквиот биланс се смета како неисправен.

1. Содржина на извештајот за финансиската состојба

Извештајот за финансиската состојба е составен од два дела кои треба да се наоѓаат во равенство. Активата ја сочинуваат сите деловни настани што имаат влијание врз имотот и обврските на деловниот субјект. Почнувајќи од постојаните средства, на којшто временскиот период на користење им е подолг од една година, а истите можат да се дефинираат како:

- нематеријални средства, што се користат за производство или за административни потреби и физички не се опипливи, а во нив спаѓаат: лиценци, патенти, концесии, авторски права, заштитни знаци и слично;
- материјални средства на којшто употребливоста им е поголема од една година, физички се опипливи и служат за повеќе производствени циклуси, при што континуирано му ја пренесуваат својата вредност на новото производство, а во нив спаѓаат: опрема, алати, згради, земјиште, транспортни средства и сл.;
- долгорочните финансиски вложувања ги претставуваат сите вложувања што имаат подолг рок од една година, а такви се: задолжителните долгорочни вложувања, вложувањата во акции, добиените кредити, депозитите и кауциите и слично.

Средствата коишто во текот на една година повеќепати минуваат низ репродукцискиот процес и притоа се трансформираат од еден во друг вид ги претставуваат обртните средства. Во нив спаѓаат следниве:

- Залихите, без коишто ниту еден деловен субјект не може да го замисли тековното работење, а такви се: залихите на суровини и материјали, трговските стоки, недовршеното производство, готовите производи и др.;

- Краткорочните финансиски вложувања во коишто спаѓаат акциите, уделот во субјекти, откупувањето на сопствени акции и сл.;
- Краткорочните побарувања се однесуваат на тековните побарувања од купувачите и тоа од меѓусебните субјекти;
- Готовите парични средства со коишто располага деловниот субјект во вид на пари во касата, пари на девизна сметка и пари на жиро-сметката. Сите тие ги претставуваат паричните средства.

Стабилноста и големината на определен деловен субјект можат да се согледаат од ставката на капиталот и резервите, коишто се сместени во пасивата на билансот на состојба.

Капиталот и резервите даваат точна претстава за тоа колку деловниот субјект е задолжен и каква е неговата сигурност, а во тој контекст можат да се наведат следниве елементи:

- Запишаниот капитал, што ја претставува главницата на основачите на деловниот субјект. Тој може да биде запишан во форма на акционерски капитал, државен капитал и капитал на вложувачите;
- Акумулираната добивка, што зависи од нераспределената добивка од претходните години;
- Резервите ги опфаќаат законските резерви и резервите од сопствени акции;
- Пренесената загуба ја прикажува висината на загубата од претходните години и има негативен одраз;
- Добивката од финансиската година, што ја претставува нето добивката којашто е остварена во тековниот период, а се однесува на билансот на состојба;
- Загубата за финансиската година го претставува остварениот негативен финансиски резултат.

Дали реализираните средства се ангажирани и наменски искористени може да се види од претходно прикажаната структура на средствата и изворите. Врз основа на ваквиот финансиски извештај, деловните субјекти ќе можат да донесуваат правилни деловни одлуки, што ќе немаат несакани последици врз нивниот капитал.

2. Вреднување на позициите во извештајот за финансиска состојба

Вреднувањето на позициите во извештајот за финансиска состојба претставува процес на утврдување на вредноста на сите ставки, изразени во парични износи, во валутата на земјата каде што се составуваат финансиите извештаи.

Може да се користат различни методи за вреднување на билансните позиции во финансиските извештаи и нивниот избор е поврзан со пресметката и искажувањето на периодичниот финансиски резултат.

Проблематиката на вреднување на позициите во билансот на состојба посебно доаѓа до израз кога одредено средство треба да се продаде, преотстапи, подари и други слични ситуации, но и кога се сака да се согледа големината на одделни групи или подгрупи на средства или да се добие информација за вредноста на вкупните средства со кои располага компанијата. Определувањето на вредноста на билансните позиции, било поединечно или групно, се врши преку употреба на цените, како заедничко мерило во процесот на проценување на вредноста.

Фактот што во практиката постојат најразлични видови на цени кои може да се користат во процесот на вреднување на билансните позиции покажува дека примената на тие различни цени доведува и до утврдување на различни вредности на една иста ставка. Затоа и постојаната дилема кој вид на цена да се примени, со која би се овозможила реална процена на билансните позиции и истовремено реално информирање на интерните и екстерните корисници на финансиските извештаи за вистинската состојба на компанијата.

Постоењето на различни цени во практиката отвора простор и за многу манипулации, во правец на користење на онаа цена која најдобро го изразува она што се сака да се постигне, а не што е вистинска состојба. Затоа и треба да се посвети големо внимание на правилниот избор на цената со која ќе се врши вреднувањето на билансните позиции и со која ќе се овозможи: реално искажување на состојбата на средствата, изворите, расходите и приходите; реално утврдување на трошоците во работењето; реално утврдување на финансискиот резултат и понатаму негова реална распределба.

Основните видови на цени кои се користат во практиката за вреднување на билансните позиции во билансот на состојба се:⁴

- Набавната вредност е трошокот кој е направен од страна на компанијата за прибавување на одредено средство и таа ја содржи фактурната вредност и сите трошоци поврзани со набавката, т.н. зависни трошоци. Предноста на оваа цена е тоа што е стварна цена, бидејќи ги опфаќа конкретно потрошените средства за набавката и е документирана, затоа што постојат документи за секоја набавка, кои ја прават веродостојна и објективна. Основна слабост на набавната цена е тоа што таа ги губи своите предности во услови на променливост - нестабилност на националната валута, особено во услови на инфлација, кога доаѓа до нереално искажување на вредноста на билансните позиции.
- Дневна цена (вредност) е вредност која може да се користи во

4. Ball Ray, S.P.Kothari, “Financial Statement Analysis”, McGraw-Hill, 1994. pp 212.

проценка на средствата, независно од тоа дали е дневна набавна, дневна продажна, берзанска и слично. За оваа цена се смета дека е реална во моментот на проценката на средствата, за разлика од набавната цена која е реална во моментот на набавката, но не и кога се врши проценката. Овој вид на цена има и многу слабости кои ја отежнуваат нејзината примена, како: тешкото утврдување и неможнота истата да се докаже и документира, со што може да добие субјективен карактер и да се искористи за манипулативни цели.

- Пониска цена не претставува посебен вид на цена, туку со овој термин се означува дека во вреднувањето на билансните позиции се зема пониската цена од дневната и набавната цена, со цел да се задоволи принципот на претпазливост.
- Репродукциона цена е цената која треба да овозможи проста репродукција на средствата и истата се јавува во три основни облици: а) репродукциона цена во моментот на билансирање; б) репродукциона цена во моментот на трошење на средствата и в) репродукциона цена во моментот на замена на истрошените средства. Од теоретски аспект оваа цена има големи предности, меѓутоа во практиката не се користи поради тоа што не може да се докаже и документира и може да добие субјективен карактер.
- Функционалната вредност е вредноста која ја добива одредено средство во зависност од функцијата што ја врши во една компанија, што значи дека оваа вредност може да биде различна во различни компании. Во практиката овој вид на цена речиси воопшто не се користи.
- Ликвидациона цена се користи во вреднувањето на средствата на компанијата само во одреден момент, т.е. на крајот на животниот век на компанијата, кога таа престанува да ја врши својата редовна активност. Според оваа цена се вреднува целокупниот имот на компанијата, за да се изврши негово претворање од материјален во паричен вид, со цел да се подмират обврските и да се изврши ликвидацијата.
- Ревалоризирана вредност е вредноста што се базира на набавната вредност, која се користи во услови на нестабилност на националната валута, услови на инфлација. Со неа се врши корекција на набавната вредност и усогласување на вредноста на средствата со општото ниво на промена на цените.

Пасивата го покажува потеклото на средствата со кои располага компанијата, од сопствени или туѓи извори. Тука спаѓаат сите обврски на компанијата и капиталот. Обврските на компанијата, независно дали

се краткорочни или долгорочни, во основа се позиции од монетарен карактер и доколку гласат на домашна парична единица се вреднуваат според нивниот номинален износ.

Обврските кои се во странска валута, како немонетарни позиции, се проценуваат според вредноста на номиналниот износ на странската валута и кога се претвораат во домашна валута се користи курсот на денот на билансирање.

Вреднувањето на капиталот во билансот на состојба се врши според неговата номинална вредност, односно по книговодствената вредност која се добива од соодветните сметки на кои се води, зависно од појавните облици кои се различни во различните сопственички структури.

3. Финансиски показатели од извештајот за финансиска состојба

Вредностите во финансиските извештаи сами по себе не можат да бидат основа за донесување на квалификувани оценки за тековната состојба и успехот на компанијата. Токму заради тоа е потребно да се пресметаат финансиски показатели, преку кои ќе се оцени финансиската состојба на една компанија. Финансиските показатели се релативни показатели и ги претставуваат односите меѓу одделни билансни позиции.⁵

- Тековното рацио го покажува соодносот помеѓу средствата кои можат брзо и лесно да бидат претворени во готовина (тековни средства) и обврските кои треба да бидат платени во блиска иднина (тековни обврски). Тековното рацио со вредност 2 или 2:1 покажува дека компанијата располага со тековни средства со вредност двојно поголема од вредноста на обврските кои треба да ги плати во блиска иднина.
- Показателот за забрзана ликвидност или брзо рацио покажува способност за намиравање на тековните обврски под претпоставка дека залихите не може да се продадат. Врз основа на искуствата се верува дека коефициентот на забрзана ликвидност е 1,00 или повеќе и се смета дека сите тековни обврски ќе бидат намирени на време.

Работно расположливиот капитал или работен капитал претставува разлика меѓу тековната актива и тековната пасива. Тој дава информација за висината на капиталот кој стои на располагање за задоволување на тековните обврски и несаканите парични издатоци. Ако работниот капитал е негативен, ликвидноста е загрозена, бидејќи тоа значи дека долготрајната актива се финансира од тековните обврски. „Идеалната“ висина на работниот капитал би требала да биде еднаква на половина од тековната актива.

5. Frank J. Fabozzi, Pamela P. Peterson, “Financial management & Analysis”, John Wiley and Sons, 2003, pp.722

Показателите на обрт на средствата го покажуваат односот на остварените приходи односно направените расходи на претпријатието во тековната година и поединечните вкупни вложувања во средствата.

Показателот за вкупно задолжување претставува однос на вкупните обврски на претпријатието и вкупните извори на средства. Нето книговодствената вредност на средствата се добива кога вкупните средства на компанијата ги делиме на бројот на издадени обврзници, преференцијални и обични акции, зависно од тоа дали ја утврдуваме нето вредноста на средствата по обврзница, преференцијална акција или обична акција. Показателот на капитализација кој е тесно поврзан го покажува процентуалното учество на секој вид хартија од вредност издадени од претпријатието.

Финансиските показатели може да бидат конструирани на следниве четири начини:

- Како показатели (стапки) на покриеност. Стапката на покриеност претставува мерка на способноста на компанијата да ги „покрие“ или излезе во пресрет на одредени конкретни финансиски обврски. Како именител во соодносот може да се јави кој било вид на обврска, како што е обврската за камата или рента, додека како броител се јавува вредноста на средствата на компанијата кои се расположливи за извршување на тие обврски.
- Како стапки на враќање. Стапката на враќање ја покажува нето користа што се добива од конкретна инвестиција или извор на средства. Нето користа е вредноста која останува по покривање на сите трошоци, како што се оперативната или нето добивката, додека како извори на средства може да се јават вкупните средства, фиксните средства, залихите или кое било друго вложување.
- Како стапка на обрт. Стапката на обрт претставува мерка за тоа колку добива компанијата од вложувањето на средствата. Овие показатели ги споредуваат бруто користите од одредена инвестиција или активност со вредноста на средствата неопходни за нивна реализација.
- Како пропорционален дел (процент). Показателите изразени во проценти претставуваат сооднос на вредноста на конкретни ставки од финансиските извештаи, како пример продажбата, со одредени вкупни вредности во истите финансиски извештаи, пример нето добивката.

Постојат толку многу различни финансиски показатели колку што постојат и можни комбинации на ставки кои се јавуваат во билансот на состојба, билансот на успех и извештајот за парични текови.

Заклучок

Почетното место на анализата на компанијата е типично *извештајот* за финансиската состојба. Тој на корисниците, доверителите или инвеститорите, им обезбедува информации во врска со изворите на финансирање кои се на располагање за проектите или инфраструктурата. Истовремено тој обезбедува информации за идниот капацитет на заработка на средствата на компанијата, како и укажување за паричните текови кои се содржат во побарувањата и залихите.

Билансот на состојба обелоденува што поседува едно претпријатие и што должи во определен временски момент а тоа е и причината што се нарекува извештај за финансиската состојба. Капиталот претставува дел кој им припаѓа на сопствениците или акционерите на бизнисот. Капиталот е остаточен интерес во средствата на компанијата откако ќе се одземат обврските. Вредноста на капиталот се зголемува со секоја генерација нови средства, по бизнисот сам за себе или со профитите направени во текот на годината и се намалува со загубите или повлекувањата во форма на дивиденди.

Аналитичарот мора да ја разбере структурата и формата на извештајот за финансиската состојба, со цел да ја вреднува ликвидноста, солвентноста и севкупната финансиска позиција на компанијата.

Користена литература

- Ball Ray, S.P.Kothari, “Financial Statement Analysis”, McGraw-Hill, 1994.
Витанова. Г. „Основи на сметководство“, стр.263
Friedlob G. Thomas, Plewa James Franklin, “Understanding Balance Sheets”, John Wiley and Sons, 1996.
Frank J. Fabozzi, Pamela P. Peterson, “Financial management & Analysis”, John Wiley and Sons, 2003.
Horngren Charles, Gari L. Sandem, John A.Eliot, “Basics of financial accounting:”, Person Education Inc., 2002.
Т. Русевски, Б. Недев, З. Божиновска, Љ. Јаневски, З. Миновски; Вовед во сметководството, Скопје, 2004.

